

Maria Magdalena Bewaarschool (2)

- de eerste kleuterschool in Hardenberg -

D. Hesselink-Zweers

De bewaarschool aan het Middenpad werd opgericht door de vrouwelijke elite van Hardenberg en Heemse. Dit schooltje werd geopend in 1874 en de kinderen kregen vanaf die tijd les van juffrouw Tannetje Wanrooij. Deze juf, van wie tot dusver helaas geen foto voorhanden is, bleef maar liefst 25 jaar verbonden aan de kleuterschool. Tot aan de sluiting in april 1920 zou door het vrouwenbestuur nog vijf keer een juffrouw aangesteld worden als 'bewaarschoolhouderes'. Deze juffrouwen konden echter geen gebruik meer maken van de aangrenzende woning...

Leerlingen

De leerlingen werden ingeschreven in een register waarop wekelijks werd aangetekend of zij het benodigde schoolgeld hadden afgedragen. Helaas zijn de oudste presentielijsten niet bewaard gebleven. In het archief beginnen de registers in oktober 1879 en eindigen na juni 1893. Uit de lijsten blijkt o.a. dat heel jonge kinderen soms een paar weken de school bezochten en daarna weer thuis bleven, soms door ziekte maar waarschijnlijk meestal doordat een kind er qua leeftijd nog niet aan toe was. Ook zien we dat enkele kinderen tijdens de wintertijd afwezig waren. Bij het afscheid van de bewaarschool werd soms vermeld naar welke lagere school men vertrok, de christelijke of openbare. De afscheidsdag

was niet altijd bekend. Op bijgaand overzicht staat daarom als vertrekdatum de laatste keer dat het schoolgeld werd betaald. Op het overzicht is te zien welke kinderen vanaf oktober 1879 tot november 1880 het schoolgeld afdroegen en hoeveel zij betaalden. De A klasse betaalde het meest. Aan de hand van deze lijsten volgde een maandelijks inspectie door mevrouw B.M. Eijkman-Plaat, aan wie het geld werd afgedragen.

Door een aanvullend onderzoek te doen in de burgerlijke stand is geprobeerd de leerlingen te voorzien van een geboortedatum. Hieruit kan afgeleid worden dat de meeste kinderen rond hun vijfde verjaardag afscheid namen van de kleuterschool en dat in oktober Johan Nijzink de jongste leerling was.

Leerlingenlijst in oktober 1879:

A) Meijer Bromet	(14-03-1876) tot 31-03-1881	A) Johanna Middendorp	(Johanna Hendrika 06-03-1874) tot 31-10-1879
A) Aleijda Bosch	(19-02-1876) tot 26-03-1881	B) Evert Moldrink	(Molderink 11-11-1874) tot 29-12-1879
A) Hendrik Breukelman	(30-08-1875) tot 01-04-1880	B) Geesje Moeke	(Moeke 22-02-1873) tot 24-11-1879
A) Hendriktje Brand	(Hendriktje 13-05-1875) tot 22-03-1880	B) Rieka Moeke	(Hendrika Moeke 20-12-1875) tot 06-09-1880
A) Gerrit Baarslag	(17-09-1875) tot 10-04-1880	B) Jennechie Martens	(Jennigien 26-11-1876) tot 20-12-1880
A) Zwaantje Brand	(18-01-1877) tot 28-03-1881	A) Mietje Nijman	(20-12-1876) tot 31-03-1882
B) Willem ten Broeke	(03-08-1875) tot 27-09-1880	A) Johan Nijzink	(Johannes Albertus 07-12-1877) tot 07-09-1883
A) Jan Bruins	(23-05-1876) tot 10-04-1880	B) Hendrik J. Otten	(Hendrik Jan 27-11-1873) tot 10-04-1880
B) Mina Egbers	(Hermina Egberts 07-12-1872) tot 26-04-1880	B) Diena Otten	(Geerdina Aleida 01-12-1876) tot 31-03-1882
B) Johanna Egbers	(Johanna Hendrika Egberts 30-07-1875) tot 30-04-1881	A) Markus Polak	(Marcus Levie 28-03-1876) tot 31-03-1881
B) Johanna van Engelen	(29-08-1874) tot 22-03-1880	B) Hendrik Pulle	(Pullen 23-03-1876) tot 28-03-1881
A) Geerardes Frijlink	(Gerhardus Frijling 01-01-1875) tot 30-04-1880	B) Siena Smelink	(Gezina Smeelink 06-02-1874) tot 10-11-1879
A) Fphilippus Goris	(Philippus Hendrik 19-10-1875) tot 30-04-1881	B) Rieka Smelink	(Dina Frederika Smeelink 04-05-1876) tot 01-12-1879
A) Albertus Groeters	(Groeters 26-03-1876) tot 07-07-1881	B) Wilhelmina Scholten	(Willemina 17-11-1873) tot 31-10-1879
B) Jan W. Goris	(Jan Willem 15-04-1877) tot 30-04-1881	B) Hendrik J. Scholten	(Jan Hendrik 02-10-1875) tot 30-04-1881
B) Jan Goris	(23-01-1876) tot 21-06-1880	B) Ernst Soer	(Ernst Herman 29-12-1874) tot 30-10-1880
A) Geerardes Gerrits	(Gerhardus 13-07-1875) tot 30-10-1880	B) Jan Tieman	(20-09-1876) tot 06-09-1880
A) Leonard Hombrink	(Leendert C.A. 28-08-1873) tot 31-10-1879	B) Jan Truun	(Truun 12-07-1875) tot 22-03-1880
B) Fenna Hofstede	(Hofste 26-09-1875) tot 30-09-1880	B) Mannus Veurink	(Hermannus 27-03-1875) tot 01-03-1880
B) Hendrika Haandrikman	(Hendrika Johanna 04-05-1876) tot 28-02-1885	A) Bartha Vos	(Lambertha Frederika 03-07-1877) tot 31-03-1883
B) Zwaantje van 't Holt	(07-01-1874) tot 31-10-1879	A) Herman Weitkamp	(Herman Wilhelm 06-10-1876) tot 01-04-1882
B) Cornelis Heleenders	(Kornelis 24-07-1876) tot 27-06-1881	B) J. Fredrik Willerink	(Jan Frederik Willering 30-09-1875) tot 27-11-1880
A) Richard Janze	(ca. 1875) tot 30-08-1880	A) Zwaantje Vinke	(25-05-1873) tot 22-03-1880
A) Zandri Koeslag	(Zandrie 03-07-1876) tot 30-03-1881	A) Klaas Vinke	(16-06-1876) tot 30-09-1881
A) Jan Kastein	(Jan Arnold 10-07-1875) tot 22-03-1880	A) Jennechie Schoonekamp	(Jennigie Schonekamp 12-09-1873) tot 22-03-1880
A) Martijn Lobstein	(Marthijn Levie 20-04-1876) tot 22-03-1880	B) Jennechie Zweers	(Jennigien 17-08-1874) tot 01-03-1880
A) Diena Looman	(Gerriidina Loman ca. 1875) tot 22-03-1880	B) Gerrit Zweers	(25-11-1874) tot 15-12-1879
A) Trijntje Looman	(Catharina Loman ca. 1877) tot 29-11-1880	B) Jennechie Zweers	(Jennigie 19-05-1874) tot 15-12-1879
		B) Zwaantje Zweers	(23-04-1875) tot 28-06-1880
		A) Markus van Zuiden	(08-12-1876) tot 28-06-1880
		B) Manna Zweers	(Hermannia Geertruida 23-07-1873) tot 31-10-1879

In november 1879 werden ingeschreven: Louisa van Munster en Theodorus Kastein. In januari 1880: Johanna de Bruin en Albertus Snijders (Albert geboren 17-01-1878). In februari: Johanna Schonekamp. In april: Martijntje Jansen en Klaas Brunink. In mei: Fennechie van der Velde, Jannes Joosten en Bernardus Wiekmeijer. In juni: Leendert Goris, Gezina Hofsink en Hendrijanus de Vries. In augustus: Gerrit Sierink. In september: Siena Zweers en Liena Wiekmeijer en in oktober 1880: Naatje Bromet, Jan Grooters, Jan Geertman en Zwaantje Welleweerd.

De presentielijsten bevatten vele namen, vooral van 'stadse' kinderen. Vanaf het derde kwartaal 1893 zijn er geen lijsten meer te vinden. Alleen de presentielijst over het laatste schooljaar, van april 1919 tot en met maart 1920, is nog aanwezig.

Herinnering aan Mozes of Jacob Lobstein

Eerder genoemde Albertus Snijders (1878-1957) haalde op hoge leeftijd herinneringen op uit zijn vroegste jeugd. Onderstaand verhaal van zijn hand werd afgedrukt in het Salland's Volksblad van 30 september 1949.

Het sterfbed van Mozes Lobstein. Leerling van de Bewaarschool te Hardenberg.

In dezen tijd acht men het woord Bewaarschool niet meer voldoende, maar is de benaming thans 'Kleuterschool'. Meer dan een halve eeuw terug, toen juffrouw F. Wanrooy aan deze Bewaarschool als onderwijzeres verbonden was, stond deze school op een hoog peil. Tot welk geloof de ouders ook behoorden, hun kinderen stuurden ze er gaarne naar toe. Als ik mij nog goed herinner, begon Juffrouw Wanrooy, nadat de kinderen ordelijk in de banken zaten, met gebed en psalmgezang. Vooral Psalm 81:1 en 12 'Zingt nu blij te moe' en 'Opent uw mond', waren onze lievelingspsalmen. Daarna las de Juffrouw ons voor uit het Oude of Nieuwe Testament. Zij kon daar prachtig van vertellen en ons dat bijna aanschouwelijk voor ogen stellen, bijna even zo mooi als thans een film doet. Dit vertellen maakte op ons, kleine kinderen van drie tot zes jaar, een onvergetelijke indruk. Zelfs Joodse kinderen werden er door getroffen als de juffrouw vertelde van de geboorte van Jezus Christus in de stal van Bethlehem en van de herders in de velden van Efratha,

Carte-de-visite van Klaas Vinke E.J.zn (1876-1922). Hij nam eind september 1881 afscheid van de bewaarschool. Fotograaf: E.A. Blitz, Utrecht. (Collectie G.Weitkamp, Hardenberg)

Bestuurslid Hermina Bruins-Warnderink (geb. 16-02-1829 Heemse, ovl. 16-11-1904 Heemse) en zoon Gerrit Bruins (geb. 02-10-1868 Heemse, ovl. 08-07-1946 Hardenberg). Gerrit trouwde in 1906 met juffrouw Kemink. Fotograaf: L.R. Werner, Nieuwendijk, Amsterdam. (Collectie G. Weitkamp, Hardenberg)

en over de wijzen uit het Oosten. Wij kunnen ons nog voorstellen hoe de Joodse kinderen vol spanning zaten te luisteren. Vooral de kleine Mozes Lobstein, ook een kind van Joodse ouders. Deze Mozes zou deze geschiedenissen nog wel nooit eerder gehoord hebben.

Over Mozes Lobstein zal ik trachten iets te schrijven, ook wat overnemen uit de gedichtbundel van mijn schoolmakker H. v. Laar. Wij beiden hebben evenals vele andere kinderen het voorrecht gehad dat wij Juffrouw F. Wanrooy als onderwijzeres mochten hebben en Mozes Lobstein als schoolmakker.

Mozes' ouders woonden in het huis dat thans de pastorie van de Höftekerk is. Op zekeren dag, werd Mozes ziek. Zijn ouders lieten Dr. G.W. van Riemsdijk komen. Deze dokter, al een man op jaren, kwam direct, onderzocht nauwkeurig en zei: 'Uw kind is zwak.' 'Ja dokter,' zei de moeder, 'soms is hij heet en dan is hij koud.' De dokter bleef handenwringend Mozes aanstaren en ontdekte ook hevige hartkloppingen. Met een glimlach op 't gelaat staarde Mozes telkens naar boven, zuchtte steeds en snikte dan weer, terwijl zijn polsje rustig sloeg. De dokter stond te denken welke recept of medicijnen hij voor Mozes klaar moest maken, want dit was een zeer bijzonder geval. Opeens klonk de stem van Mozes door de kamer, 'Mama laat de Juffrouw toch eens komen, opdat zij mij nog eens iets vertelle.' Nu had Dr. Van Riemsdijk vernomen wat de zieke Mozes mankeerde. De dokter beval dat

de Juffrouw kwam, nam plaats bij het ziekbed en tot ontsteltenis der Joden, vroeg Mozes haar, 'Ach Juffrouw, vertel eens weer, dat Jezus Christus is geboren in een stal in Bethlehem, en dat de Herders de Engelen hebben horen zingen. En Juffrouw zullen wij samen ook nog eens zingen?' En opeens daar klonk hun beider stem door de kamer, langzaam en zacht: 'Vol van pracht, vol van pracht, schijnt een ster in 'd Oosternacht.'

Toen het versje gezongen was, ging Mozes rustig liggen. De Juffrouw sprak: 'Zeg lieve jongen, kom je ook spoedig weer bij mij op school?' 'Ja,' riep Mozes, 'vertelt U mij dan ook weer over de Heilige Engelen, die zongen 'Ere zij God in

de hoogste hemelen en vrede op aarde in de mensen een welbehagen?' Het antwoord bleef de Juffrouw niet schuldig. Maar Mozes zou het niet weer beleven. Dokter Van Riemsdijk ging naar huis, maar kon geen medicijnen in zijn apotheek vinden die voor Mozes nuttig konden zijn. Nadat de dokter en de Juffrouw vertrokken waren, sloeg Mozes telkens de ogen naar boven en staarde steeds hemelwaarts. Langzaam begon het levenslicht te doven, tot de laatste snik kwam. En Mozes Lobstein was niet meer...

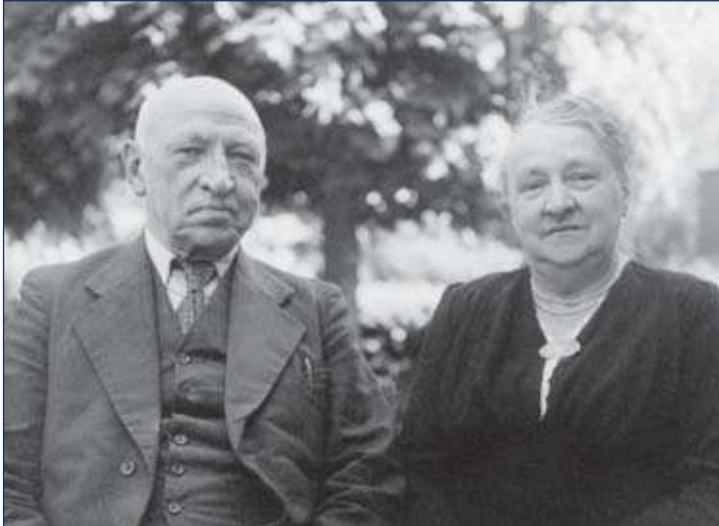
Het verhaal verscheen in de plaatselijke krant toen Albertus Sniijders uit Baalder al ruim 70 jaar oud was. Waarschijnlijk liet zijn geheugen hem iets in de steek. Uit onderzoek blijkt dat ten tijde van Albertus' kleuterschooljaren er in Hardenberg geen jongetje woonde met de naam Mozes Lobstein. Er was echter wel een medeleerling van Albertus die op jonge leeftijd stierf; Jacob Lobstein.

Volgens de schoollijst bezocht Albertus Sniijders voor het eerst de school op 19 januari 1880; hij was toen net twee jaar geworden. Waarschijnlijk was hij op proef, want na een week werd er geen schoolgeld meer betaald. Hij kwam pas terug op school toen hij ruim drie jaar oud was. Vanaf mei 1881 zou hij nog meer dan twee jaar lang een klasgenootje zijn van Lion Lobstein (1878-1905) uit de Achterstraat. Albertus en Lion verlieten samen de klas van juffrouw Wanrooij in september 1883; het was toen nog lang geen kerstfeest. Lion had geen broer met de voornaam Mozes, maar wel een jonger broertje dat Jacob heette. Jacob was twee jaar en twee maand oud toen hij bij hen in de klas kwam op 30 april 1883. Alleen in de maanden mei en juni werd zijn schoolgeld betaald. Waarschijnlijk is hij toen ziek geworden. Jacob was nog geen drie jaar oud toen hij op de dag voor kerst stierf. Hij was geboren op 28 februari 1881 en overleed op 24 december 1883. Vermoedelijk heeft hij het kerstverhaal op zijn ziekbed gehoord van zijn broer Lion of van zijn vriendjes. Er gingen in die tijd nog meer joodse kinderen naar de bewaarschool. Ook nog een jongetje dat Mozes Polak heette. Deze Mozes is echter niet op jonge leeftijd gestorven. Albertus Sniijders moet zich na zoveel jaren in de namen hebben vergist. Waarschijnlijk ook omdat de vaders van bovengenoemde joodse kinderen vaak in één naam werden genoemd, want zij runden de firma *Lobstein & Polak*.

De onderwijzeressen

Na het vertrek van juffrouw Wanrooij verscheen in de krant een oproep voor een nieuwe onderwijzeres. In november 1899 kwam mejuffrouw Maria Clazina van Rooij op bezoek. Zij werd aangesteld met ingang van het jaar 1900. Zij was geboren in april 1872 te Noordwijk en woonde in 's-Gravenhage, zij was Nederlands Hervormd en ongehuwd. Omdat het bestuur had besloten dat het woonhuis van de school te duur werd voor het huisvesten van de leerkracht, moest de nieuwe juffrouw op zoek naar een kosthuis. Bij het bestuurslid Stijntje van der Molen en haar man Hendrik Zweers op huisnummer A43 had men nog plaats voor de juf. Haar salaris bedroeg f 75,- per kwartaal en zij kreeg bovendien een vergoeding voor 'vuur en licht'. Ook werden de reis- en transportkosten voor de overkomst vergoed. Waarschijnlijk is zij van plan geweest om in 1901 te vertrekken, want op 30 en 31 januari van dat jaar verschenen in De Standaard advertenties waarin men aan de bewaarschool een christelijke juffrouw vroeg. In datzelfde jaar werd het traktement voor de onderwijzeres gebracht op f 62,50 plus f 15,- voor vuur en licht. Juffrouw Van Rooij zou ruim twee jaar in Hardenberg blijven en vertrok in april 1902 naar Haarlem.

Op de in maart verschenen advertentie reageerde Bertha Rika Kroeze en zij werd met ingang van april 1902 benoemd tot nieuwe onderwijzeres. Juffrouw Kroeze werd in maart 1874 geboren te Kampen en was vanuit Apeldoorn op 20 december 1898 bij de familie Meijer aan de Vechtbrug komen inwonen. Bertha Rika volgde bij de manufacturier Meijer haar zuster op als dienstbode en winkeljuffrouw. Haar oudere zus Johanna Maria Kroeze vertrok enkele maanden later weer naar hun geboorteplaats Kampen. De dochter van de oude heer Meijer was het bestuurslid Gerharda Jacoba die in 1901 trouwde met Paul Wamelink. Zij zal er zeker mede voor gezorgd hebben dat hun dienstbode Bertha Rika werd aangesteld als juffrouw. Na haar aanstelling als onderwijzeres moest zij omzien naar een ander kosthuis. Op 16 mei 1902 verhuisde ze naar Ambt Hardenberg. Aan de andere kant van de Vechtbrug vond zij in Heemse onderdak bij slager Brunink. Juffrouw Kroeze was bijna twee jaar bewaarschoolhouderes en verdiende al die tijd f 75,- per kwartaal. Zij vertrok op 18 januari 1904 naar Groningen.

Op 28 en 30 november 1903 verscheen opnieuw een oproep voor onderwijzeres in De Standaard, het Antirevolutionair Dagblad voor Nederland te Amsterdam. Er kwamen enkele sollicitantes voor een gesprek naar Hardenberg. Onder hen was juffrouw Gesina Aleida Kemink, geboren in januari 1878 te Dinxperlo. Waarschijnlijk was zij tijdens haar benoeming al bevriend met haar latere echtgenoot Gerrit Bruins, een van de geldschieters van de bewaarschool. Juffrouw Kemink ging op 1 maart 1904 in de kost bij de arbeider Klaas Arends te Heemse (rijwielhersteller Kip nam later het pand over) en vertrok op 8 november 1905 naar Stad Hardenberg. Daar ging ze in de kost bij de weduwe Hamberg-Lugtenaar en haar zoon de molenaar Lambert op A63. Na haar huwelijk op 8 februari 1906 met Gerrit Bruins, zoon van Derk Jan Bruins en Hermina Warnderink uit Heemse, trok ze bij hem in. Haar baan als onderwijzeres had ze al met ingang van 1906 opgezegd.

Na de oproep voor een nieuwe onderwijzeres kwamen er diverse sollicitantes, onder wie mejuffrouw De Bruin. Op 13 december 1905 aanvaardde en ondertekende echter mejuffrouw Geertrui Knipscheer in Arnhem de betrekking. Zij werd met ingang van 1 januari 1906 aangesteld op een jaarsalaris van f 300,- alsmede de opbrengst van de aan de school verbonden en door haar te geven hand-

Jan Bruins (geb. 23-05-1876 Stad Hardenberg) en Mietje Nijman (geb. 20-12-1876 Stad Hardenberg) kenden elkaar al van de bewaarschool en trouwden op 14 juni 1900 te Stad Hardenberg.

(Collectie J. Bruins, Ommen)

Oproep voor een onderwijzeres.

(Salland's Volksblad, 17 november 1905)

Bestuurslid Hendrikje Bolks (1862 -1940), vrouw van burgemeester Herman Heinrich Weitkamp (1869-1948).

Fotograaf: A. Greiner, Nieuwendijk, Amsterdam.

(Collectie G. Weitkamp, Hardenberg)

werkles (ook kreeg zij in 1907 een gratificatie van f 40,-). Ze werd belast met de leiding van de school en de regeling van het onderwijs, zoals door het bestuur was of werd vastgesteld, en moest zoveel mogelijk de bloei van de school trachten te bevorderen.

Juffrouw Geertrui Knipscheer kon na de wintervakantie in januari 1906 als onderwijzeres van de bewaarschool beginnen. Zij kwam uit Arnhem, waar zij in januari 1874 geboren was als dochter van Harmanus Knipscheer en Arnolda Margaretha Klein. Zij kwam volgens het bevolkingsregister op 8 januari bij de godsdienstonderwijzer Waterink en zijn gezin in de kost. De familie Waterink woonde toen nog in het huis van de bewaarschool en verhuisde nadien naar A126. De kostgangster juffrouw Knipscheer verhuisde met hen mee en van daar vertrok de gereformeerde onderwijzeres van de bewaarschool op 12 april 1911 naar Arnhem. De familie Waterink vertrok enkele weken later, op 8 mei, naar Sleen. Juffrouw Knipscheer trouwde ruim een jaar later

Bewaarschool.

Aan de Christelijke Bewaarschool te Hardenberg wordt tegen 1 Januari a.s. **eene Onderwijzeres** gevraagd. (Geref. Godsd.) Salaris f 300, benevens de handwerkles aan de school verbonden.

Brieven aan Mej. **H. WEITKAMP—BOLKS** te Heemse.

in Doesburg met de weduwnaar Karel Blankestijn uit Amerongen. Dat men de juf niet was vergeten, bleek uit een annonce die verscheen in het Sallands Volksblad van 12 oktober 1923: *Naar we vernemen is de vroegere bewaarschoolonderwijzeres mej. G. Knipscheer overleden. Zij was gehuwd met den heer K. Blankestijn, burgemeester van Vlieland.*

Na het vertrek van juffrouw Knipscheer in 1911 werd een van haar helpsters aangesteld als de nieuwe juffrouw. Het was Johanna Geertruida Kedde, geboren te Stad Hardenberg op 26 november 1890, als dochter van venter en los werkmans Hendrik Jan Kedde en naaister Johanna Kortman. Zij woonden als huurders in het woonhuis van de bewaarschool. Juffrouw Annigje Kedde verdiende slechts f 15,- per maand, waarschijnlijk met gratis woning.

Het contract werd in Arnhem ondertekend door juffrouw Knipscheer.

*Naam van het Bureau verzoeken
 46 Gids Straat, Arnhem.
 M. Willem - B. de Boer, Secretaris.
 Ophoudende verstaand de benoeming van
 deze "Assistentie" te verzoeken.
 G. Knipscheer
 Arnhem den 13 Junij 1900.*

weekje bijsprong. In mei 1916 wordt opnieuw geadverteerd voor een helpster. Toen in maart 1920 de school definitief werd gesloten, kreeg de toenmalige helpster een gratificatie van vijf gulden en juffrouw Kedde kreeg er een van twintig gulden. Ook werd aan beiden nog het laatste maandsalaris uitbetaald, respectievelijk zes en achttien gulden.

Juffrouw Kedde werd geassisteerd door Maaïke Baan. Maaïke was geboren te Sliedrecht en begon op ongeveer 11-jarige leeftijd als assistente van juffrouw Knipscheer in 1910. Zij zou nog tot november 1911 voor 75 cent per week blijven helpen. Haar plaats werd ingenomen door G. Ensink (waarschijnlijk was dit Gerregje), die bleef helpen tot maart 1913. Zij haalde in die periode eveneens de contributie op. In april werd zij opgevolgd door J. Zweers (waarschijnlijk was dit Jansje). Zij verdiende f 3,25 per maand en voor het ophalen van de contributie f 0,75. Zij stopte als assistente eind december 1913. Vanaf januari tot en met juni was H. Joosten assistente. In april 1915 werd via advertenties een oproep gedaan voor een nieuwe helpster en in december van dat jaar zien we dat Rika Kremer in elk geval een

Volgens het gemeentebestuur was het kleuteronderwijs al eind 1919 beëindigd. Op de naamlijst van de schoolkinderen zien we echter dat tot en met maart 1920 de presentielijsten werden bijgehouden.

Juffrouw Kedde trouwde in februari 1921 met de schilder Dominicus Vinke en vertrok ruim een jaar later naar Enschede.

Wordt vervolgd

De bewaarschool van Hardenberg. In het boekje 'Hardenberg in oude ansichten door G. Kuipers en E.J. Loor' staat dat de foto in 1907 werd genomen. Juffrouw Knipscheer zou rechts staan en haar assistente Annigje Kedde links. 1e rij Bertha Luisman, Nellie Boers, Herman Vasse, Janna Veltink, Janna Wortelen. 2e rij Rika Valkman, Janna Pullen. 3e rij: Willem ten Broeke, Pieter Dijkhuis, Albert Gort. Bovenste rij: Piet Boers, Jo Otten, Hendrik Schutte, Willem Pullen. (Collectie Historische Vereniging Hardenberg)

